

Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 18 april 1941 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 162 i första kammaren av herr *Linderot* samt nr 212 i andra kammaren av herrar *Hagberg* i Luleå och *Persson* i Stockholm. I motionerna, vilka äro likalydande, föreslås, att riksdagen måtte besluta att i lagen om avbrytande av havandeskap under 1 § efter punkt 3 införa en fjärde punkt av följande lydelse:

»4. när kvinnans ekonomiska och sociala belägenhet är sådan att det väntade barnet skulle åsamka henne själv stora lidanden och svårigheter.

Avbrytande av — — — tjugonde vecka.»

I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

1 § i den ovannämnda *lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap* har följande lydelse:

1 §.

Havandeskap må enligt denna lag avbrytas:

1. när på grund av sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa;

2. när kvinnan hävdats under förhållande varom förmåles i 15 kap. 12, 13, 15 eller 15 a § eller 18 kap. 1, 2, 3, 7, 8, 8 a eller 9 §, så ock då hävdandet ägt rum under omständigheter som omförmåles i 18 kap. 6 § strafflagen samt inneburit ett grovt åsidosättande av kvinnans handlingsfrihet;

3. när med skäl kan antagas att kvinnan eller det väntade barnets fader genom arvsanslag kommer att på avkomlingar överföra sinnessjukdom, sinnesslöhet eller svår kroppslig sjukdom.

Avbrytande av havandeskap på annan grund än sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan må ej företagas efter havandeskapets tjugonde vecka.

Beträffande lagens innehåll i övrigt må nämnas följande:

Utan kvinnans begäran må havandeskapet avbrytas allenast där kvinnan på grund av rubbad själsverksamhet saknar förmåga att lämna giltigt samtycke till åtgärden (3 §).

Prövning av frågan huruvida förutsättningarna för avbrytande av havandeskap föreligga skall företagas av den läkare, som utför ingreppet, samt annan läkare i den tjänsteställning Kungl. Maj:t föreskriver. Ingreppet får ej äga rum förrän de prövande läkarna i skriftligt utlåtande, på grunder som i utlåtandet angivas, förklarar förutsättningarna för åtgärden vara för

handen. Prövning av medicinalstyrelsen är obligatorisk då fråga är om abortframkallning på grund av eugenisk indikation enligt 1 § tredje punkten eller då kvinnan på grund av rubbad själsverksamhet saknar förmåga att lämna giltigt samtycke till åtgärden (4 §).

Avbrytande av havandeskap får som regel utföras allenast å lasarett, därmed jämförlig allmän anstalt eller sjukstuga (6 §).

I vissa brådskande fall av medicinsk indikation må havandeskapet avbrytas av legitimerad läkare utan iakttagande av nyssnämnda bestämmelser i 4 och 6 §§ (7 §).

Lagen antogs vid 1938 års riksdag. I det förslag i ämnet, som genom kungl. proposition (nr 136) förelades riksdagen, hade 1 § samma lydelse som i den sedermera utfärdade lagen med allenast den avvikelse att i andra punkten 18 kap. 8 a § strafflagen icke åberopats.

Propositionen behandlades av första lagutskottet (utlåtande nr 42) som i samband därmed jämväl förehade bl. a. en i anledning av propositionen väckt motion, nr 254 i första kammaren av herr Myrdal, i vilken motion hemställdes, att riksdagen ville, i samband med antagandet av propositionen, i skrivelse till Kungl. Maj:t påkalla skyndsamma och verksamma åtgärder till en vidgad och förbättrad sexualupplysning samt — i den mån riksdagens medverkan kunde vara erforderlig — anhålla att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag härutinnan till 1939 års riksdag.

Beträffande sexualupplysningen antecknade utskottet följande. På föredragning av t. f. chefen för ecklesiastikdepartementet hade Kungl. Maj:t den 4 september 1934 uppdragit åt medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen att, efter samråd med abortkommittén och de sakkunniga vilka tillkallats att biträda med verkställande av utredning rörande revision av preventivlagen, till Kungl. Maj:t gemensamt inkomna med förslag till erforderliga åtgärder för åstadkommande inom och utom skolan av en vidgad och förbättrad undervisnings- och upplysningsverksamhet rörande de sexuella frågorna. De båda styrelserna hade på grund härav den 28 juni 1935 överlämnat tvenne betänkanden, det ena angående vidgad och förbättrad undervisnings- och upplysningsverksamhet inom skolan rörande de sexuella frågorna, utarbetat inom skolöverstyrelsen, det andra angående ifrågavarande verksamhet utom skolan, utarbetat inom medicinalstyrelsen. Befolkningskommissionen, till vilken nyssnämnda båda yttranden remitterats, hade därefter i sitt den 4 december 1936 avgivna betänkande i sexualfrågan (statens offentl. utr. 1936: 59) upptagit spørsmålet om sexualupplysningen till ingående behandling. Över betänkandet hade yttranden införskaffats från vissa kvinnosammanslutningar. Ärendet vore beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande i ärendet anförde utskottet bl. a. följande:

Det föreliggande förslaget till lagstiftning om avbrytande av havandeskap innebär till en början att abortframkallning på *medicinska* skäl, vilken re-

dan nu på grund av allmänna rättsgrundsatser anses tillåten, göres till föremål för reglering i lagen. Vidare medgives avbrytande av havandeskap på *humanitära* skäl — när havandeskapet uppkommit genom våldtäkt eller vissa andra kränkningar av kvinnans handlingsfrihet eller av könsumgånge mellan personer i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svägerlag eller mellan syskon, eller när kvinnan vid hävdandet ej fyllt 15 år eller var sinnessjuk eller sinnesslö — samt på *eugeniska* indikationer, d. v. s. när med skäl kan antagas att kvinnan eller det väntade barnets fader genom arvsanlag kommer att på avkomlingar överföra sinnessjukdom, sinnesslöhet eller svår kroppslig sjukdom. Beträffande fosterfördrivning på sociala grunder ansåg den i ärendet tillkallade kommittén att abort i sådana fall under vissa närmare angivna villkor borde vara tillåten. Enligt propositionen skall emellertid, i likhet med vad som föreslagits av lagrådet och befolkningskommissionen, abortframkallning i förevarande hänseende vara medgiven allenast vid *blandat medicinsk-social* indikation (utsläpade mödrar och liknande fall) men däremot icke vid rent sociala indikationer (ekonomisk nöd, social vanära o. dyl.). Utskottet finner den sålunda gjorda gränsdragningen, vilken kompletteras med bestämmelser som garantera en omsorgsfull prövning av frågan huruvida en abortindicerande omständighet föreligger, innebära en med hänsyn till rådande omständigheter lämplig avvägning å området. Härvid utgår utskottet emellertid ifrån att reformarbetet å det socialpolitiska området alltfört kommer att leda till åtgärder från samhällets sida av beskaffenhet att motverka uppkomsten av sådana situationer, i vilka kvinnor av fara för nöd eller ofärd drivas att framkalla abort. Vidare förutsätter utskottet att frågan om sexualupplysningen erhåller en tillfredsställande lösning. Då sistnämnda spörsmål, på sätt av utskottets redogörelse framgår, är föremål för Kungl. Maj:s uppmärksamhet, torde det icke vara erforderligt för riksdagen att, såsom i motionen I: 254 påyrkats, nu göra någon framställning till Kungl. Maj:t härutinnan.

Vad beträffar den närmare utformningen av förslaget till lag om avbrytande av havandeskap föranledes utskottet till följande erinringar.

I förslagets 1 § 1. utsäges, att havandeskap må avbrytas, när på grund av sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa. Därvid åsyftas med uttrycken »sjukdom» och »kroppsfel» fall av rent medicinsk indikation och med »svaghet» fall av blandat medicinsk-social indikation. Då i motionerna I: 256 och II: 378 uttalats tveksamhet rörande innebörden av sistnämnda indikation, sådan den i lagtexten angivits, vill utskottet understryka att härmed avses att i nära överensstämmelse med lagrådets yttrande angiva en vid tiden för abortfrågans prövning förefintlig så betydande kroppslig eller själslig svaghet hos kvinnan att en samvetsgrann läkare måste säga sig att med hänsyn jämväl till de förhållanden under vilka kvinnan är hänvisad att leva, hon icke kan utan allvarlig och påtaglig fara för hälsan utstå den påfrestning, som skulle föranledas av havandeskapet och förlösningen samt det späda barnets vård.

I 1938 års lag om avbrytande av havandeskap angivas de fall då abortframkallning är tillåten. Sålunda medgives till en början avbrytande av havandeskap på *medicinska* skäl, d. v. s. på grund av sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan. Vidare medgives abort vid *blandat medicinsk-social indikation*, då på grund av svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa. Härmed avses att angiva en vid tiden för abortfrågans prövning förefintlig så betydande kroppslig eller själslig svaghet hos kvinnan att en samvetsgrann läkare måste säga sig att, med

Utskottet.

hänsyn jämväl till de förhållanden under vilka kvinnan är hänvisad att leva, hon icke kan utan allvarlig och påtaglig fara för hälsan utstå den påfrestning, som skulle föränledas av havandeskapet och förlossningen samt det spåda barnets vård. Under denna indikation hänföras t. ex. de fall som betecknats såsom »utsläpade mödrar». Vid rent sociala indikationer (ekonomisk nöd, social vanära o. dyl.) medgives däremot icke abort. Övriga indikationer som enligt lagen kunna föränleda abort äro dels *humanitära* skäl — när havandeskapet uppkommit genom våldtäkt eller vissa andra kränkningar av kvinnans handlingsfrihet eller av könsumgänge mellan nära besläktade personer, eller när kvinnan vid hävdandet ej fyllt 15 år eller var sinnessjuk eller sinnesslö — och dels *eugenisk indikation*, d. v. s. när med skäl kan antagas att kvinnan eller det väntade barnets fader genom arvsanlag kommer att på avkomlingar överföra sinnessjukdom, sinnesslöhet eller svår kroppslig sjukdom.

Vid lagens tillkomst diskuterades ingående frågan om utformningen av dessa indikationer, och den i lagen gjorda gränsdragningen ansågs innebära en med hänsyn till rådande omständigheter lämplig avvägning å området. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1939, och den har således varit i tillämpning endast något över två år. Med hänsyn härtill anser utskottet, att frågan vid vilka indikationer abortframkallning skall vara tillåten icke redan nu bör upptagas till omprövning. Det rådande krisläget bör enligt utskottets mening icke föränleda en utvidgning av lagens bestämmelser om medgivande av abort, utan i stället utgör krisen en anledning att ägna uppmärksamhet åt den sociala omvårdnaden och vårt lands befolkningsfråga i dess helhet. Utskottet får därför hemställa,

att de förevarande motionerna, I: 162 och II: 212, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föränleda.

Stockholm den 18 april 1941.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Wagnsson, Branting, Theodor Magnusson**, *Brandt, Ekströmer* och *Anton Svensson*;

från andra kammaren: herrar *Hedlund* i Östersund, *Landgren, Lindahl**, *Nilson* i Eskilstuna*, *Hansson* i Vännäsby och *Andersson* i Mölndal, fröken *Öberg* samt herr *Gustafsson* i Lekåsa.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.